

MOKKA-R.

A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN TALÁLHATÓ RÉGI NYOMTATVÁNYOK DIGITÁLIS KÖZÖS KATALÓGUSA

A MAGYAR ORSZÁGOS KÖZÖS KATALÓGUS – Régi Nyomtatványok (MOKKA-R) számítógépes projekt összetett feladatrendszerrel kíván megoldani. A projekt alapvető célja, hogy országos régi nyomtatvány lelőhelyjegyzékként lehessen használni, másrészt elősegítse az ilyen dokumentumok hatékonyabb és gyorsabb feldolgozását. A könyvtörténet számára nagyon fontos, hogy az 1850 előtt nyomtatott könyvek bibliográfiai leírásán túl az egyedi jellemzőket (pl.: possessor, kötés, marginália stb.) is feltárják. Ma Magyarországon nincs olyan közös katalógus, amely ezt megfelelő mértékben megvalósítaná, ezért szükséges egy olyan adatbázis létrehozása, amely kimondottan ezeknek a speciális igényeknek felel meg. Azért kell ezt a modern könyvek közös katalógusától (MOKKA) részben függetlenül fejleszteni, mert az 1850 előtt készült nyomtatványok adatai az ún. duplumszűrés következtében automatikusan elvesznének a közös katalógusban. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a MOKKA néhány jellemző alapján (szerző, cím, kiadó, kiadás éve) egy dokumentumról csak egyfajta bibliográfiai leírást enged be a rendszerbe, míg a MOKKA-R nem végez ilyen szűrést, a rekordok nem kerülnek összevonásra. Ez a rendszer gyakorlatilag a MOKKA speciális változata, működésében és funkciójában sokban fog hasonlítani a Hand Press Book Database-re (Hand Press Book Database, <http://www.cerl.org/HPB/hpb.htm>)

Magyarországon és a Kárpát-medencében sok olyan muzeális gyűjtemény létezik, ahol minimális vagy semmilyen könyvtári feltárás nem történik, ezért a MOKKA-R-nek elő kell mozdítania ezeknek az állományoknak a feldolgozását. Ehhez online és offline módon is elérhető katalógizáló modul kell biztosítani, amellyel közvetlenül az adatbázisba lehet rekordot felvinni. Ez a modul jelentősen kisebb költségekkel beüzemeltető és fenntartható, mint egy integrált könyvtári rendszer, mert egy átlagos teljesítményű PC, modemesnél szélesebb internet-elérés és egy böngésző program kell hozzá. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy azoknak a gyűjteményeknek is ezt kell választaniuk, ahol már van valamilyen működő könyvtári szoftver. A régi nyomtatványok feldolgozásának felgyorsításához speciális ismeretekkel rendelkező könyvtárosokra is szükség van. A MOKKA-R-nek meg kell teremte-

nie azt a lehetőséget, hogy humán erőforrást is tudjon biztosítani a tagok számára.

A közös katalógus adatbázis szerkezete úgy lesz kialakítva, hogy az összekapcsolható és bővíthető lesz egyéb adatokkal is. Egyrészt a címleírás bármelyik eleméhez (pl.: szerző, kiadási hely, nyomdász stb.) hozzákapszolható képállomány és URL cím. Másrészt az egyes rekordokhoz hozzáköthetőek lesznek a teljes dokumentumok digitális változatai is (elektronikus kritikai kiadás, képként tárolt teljes művek). További bővítési lehetőségként úgy tervezzük meg az adatbázis működését, hogy az Eruditio-projekt (Bibliotheca Eruditionis, Budapest-Szeged, <http://www.eruditio.hu>) olvasmánytörténeti jegyzékeiben található bibliográfiai leírások összekapcsolhatóak legyenek a katalógus állományával. Mindebből az is következik, hogy minden olyan könyvtörténeti szempontból fontos számítógépes publikáció, adatbázis, szövegkiadás, amely fontos lehet, az adott rekord külső linkjeként bár mikor részévé válhat a programnak.

Művelődéstörténeti szempontból a Kárpát-medencében található 1850 előtt kiadott nyomtatványok egy egységet alkotnak. Indokolt ezért a projekt kiterjesztése határon túlra is. Ez úgy valósulhat meg, ha az egyes országok könyvtári és könyvtáros szervezetei együttműködést kötnek erre a feladatra. Lehetőség szerint minden olyan gyűjtemény állományát elérhetővé kell tenni a Kárpát-medencéből, amely történetileg kapcsolódik az 1450–1850 közötti korszak könyvészetéhez. Ezáltal sokkal hatékonyabbá válhat a történetileg amúgy is összekapcsolódó gyűjtemények feldolgozása. A projekt szempontjából minden nyomdatechnikai eljárással készült dokumentumot (könyv, folyóirat, röplap, térkép stb.), amely 1450–1850 között látott napvilágot, régi nyomtatványnak tekintünk. A gyűjtőkört két szempont közösen határozza meg: az egyik az időszak, vagyis az 1450–1850 között nyomtatott dokumentumok, a másik a területi megközelítés, azaz minden nyomtatvány, amely a mai Magyarországon, illetve a Kárpát-medencében található. Kivétel a faksimile kiadás, mert az időhatár ilyenkor nem tekinthető korlátozó tényezőnek. Ezekből következően a gyűjtőkör nemcsak régi könyvekre, hanem minden 1450–1850 között készült nyomtatványra vonatkozik, amely ma a Kárpát-medencében van.

Ezt egészíti még ki az az elv, hogy csak az a könyvtári egység kerülhet bele az adatbázisba, amely valamelyik tagkönyvtár állományában van.

A MOKKA-R-ben XML formában tároljuk az adatokat. Az adatbázis adatai nyomtatott és számítógépes formában átadott állományokból kerülnek feltöltésre. Bibliográfiai tételek feltöltése kétféle módon valósulhat meg. Az egyik, amikor a katalogizáló modulon keresztül történik, a másik, amikor az adott könyvtár adja át a tulajdonában lévő adatokat, rekordokat. Ez utóbbi lehetséges egyszeri feltöltéssel, illetve folyamatos adatszolgáltatással.

Az országos régi könyves számítógépes katalógus működtetéséhez feltétlen szükséges valamilyen jogi keret kidolgozása. A tervezés és tesztelés időszakára szóbeli megállapodás alapján a következő intézmények szolgáltatnak rekordokat az adatbázis számára: Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár; Eötvös Loránd Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár; Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye, Könyvtár; Országos Széchényi Könyvtár; Szegedi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár; az MTA Könyvtára. A későbbiekben az írásban lefektetett együttműködésnek szabályoznia kell a résztvevők jogait és köteleseit, az adatszolgáltatás formáját, a fejlesztés és fenntartás módját. 2004. december 31-ig meg kell határozni, hogy milyen formában történjen az együttműködés (egyesület, OSZK keretein belül, konzorcium, a MOKKA Egyesület részeként stb.). A tervezés időszakára fenti intézmények között írásbeli megállapodást kell kötni az együttműködés formájáról, míg a tényleges jogi keretek kialakítása csak a megvalósíthatósági tanulmány elkészülte után kezdődhet. Ez meg fogja határozni a költségvetési forrásokat is.

Az országos régi könyves számítógépes katalógus működtetése nem valamilyen integrált könyvtári rendszer által történik, hanem ennél sokkal könyvebben módosítható XML felhasználásával. Két fő részből áll: az OPAC modulból és a katalogizáló modulból. A rendszer online, vagyis mind az OPAC, mind a katalogizáló modul TCP/IP hálózaton keresztül érhető el. Ettől függetlenül offline katalogizálásra is lehetőség van. A keresőfelület mindenki számára teljesen nyilvános, míg a szerkesztő rész jelszóval védett. A jelszavak meghatározott hozzáférést engednek az adatbázis részeihez. Jelenleg az OPAC működik (MOKKA-R, <http://www.eruditio.hu/lectio>), míg a szerkesztőfelület várhatóan 2004 novemberéig fog elkészülni. Adatokat XML-ben tárolja a rendszer, de mind bemeneti, mind kimeneti oldalról képes USMARC és HUNMARC formátum-

ban készült adatok veszteségmentes fogadására és szolgáltatására.

Az integrált könyvtári rendszerekhez hasonlóan az országos régi könyves katalógus is rendelkezni fog katalogizáló modullal. Megjelenésében ez interneten keresztül elérhető szerkesztő űrlapot jelent, amely hagyományos html-űrlap formájában jelenik meg. Futtatásához böngésző és JAVA támogatás szükséges. Célunk, hogy ezen keresztül MARC-ot lehessen szerkeszteni. Használata csak azon könyvtárak számára szükséges, amelyek nem rendelkeznek könyvtári szoftverrel, illetve nem kívánnak a saját rendszerükben régi nyomtatványokat feltárni. A közös katalogizálás megvalósításához katalogizálási szabályzat kidolgozása is szükséges. Ez a munka folyamatosan halad a fentebb felsorolt könyvtárak szakembereinek bevonásával.

Az adatbázis legfontosabb része a kereshető katalógus. Ez interneten szabadon elérhető OPAC-ot jelent, amely különböző funkciókkal rendelkezik. Lehetséges benne az országos régi könyves katalógusban külön, az Eruditióban és a kettőben közösen keresni. Meg lehet adni azt is, hogy csak egy adott könyvtár állományában történjen keresés. A MOKKA és MOKKA-R keresőfelülete között átjárhatóságot kell biztosítani, amely egy linkkel történő navigációt jelent a két keresőfelület között. Alapkövetelmény az, hogy egyszerű és összetett lekérdezés is lehetséges benne. Használhatók a Boole-operátorok és reguláris kifejezések. Alapvetően nemcsak egyszerű könyvtári visszakeresésre van lehetőség, hanem nagyon bonyolult összefüggések feltárására is, pl.: egy szerzőt keresve eljuthatunk ahhoz, hogy kiderüljön, ma hol található meg az ő tulajdonjegyével ellátott könyvek, és milyen személyek olvasták műveit pl. a XVII. században. A következő elemek kereshetők vissza: teljes szöveg, szerző, cím, kiadás helye, nyomdász, kiadási év, hivatkozás, formátum, tárgyszó, raktári jelzet, nyelv, possessor. Az egyes találatok különböző formákban jeleníthetők meg: nyomtatott, USMARC, címkézett, XML. Mindezek tetszőlegesen elküldhetők e-mailben. Az OPAC Internet Explorer és Mozilla internetes böngészőn futtatható.

A projekt teljes elkészítéséhez össze kell hangolni a különböző könyvtárak feldolgozó munkáit, biztosítani kell folyamatosan dolgozó fejlesztő programozót és önálló költségvetést. Mindezek meglétével a működéshez a technikai feltétel egy éven belül megteremthető, amely biztosítja a régi nyomtatványok feldolgozásának gyorsítását.

HEGYI ÁDÁM hegyi@mek.oszk.hu

A Kéve Művészegyesület Kalendáriumának budapesti 1911-es gyönyörű kiadása
a Világosság nyomdát dicséri. OSZK. 1645

MAGYAR IPARMŰVÉS ZET

AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉS ZETI MŰZEUM ÉS ISKOLA
ÉS AZ ORSZ. MAGYAR IPARMŰVÉS ZETI TÁRSULAT KÖZLÖNYE

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁS-
ÜGYI MAGY. KIR. MINISZTER
MEGBIZÁSÁBÓ L SZERKESZTI
GYÖRGYI KÁLMÁN

XVII- IK ÉVFOLYAM 1914
BUDAPEST
KIADJA AZ ORSZÁGOS MAGYAR
IPARMŰVÉS ZETI TÁRSULAT

A Györgyi Kálmán szerkesztette *Magyar Iparművészet* (1897-1944) főként a kortárs képzőművészetről közölt cikkeket, az Országos Magyar Iparművészeti Társulat kiadásában jelent meg. OSZK. HB 7.370